

aan vergelijkingsmateriaal, de kermerken vooralsnog niet geheel duidelijk zijn. Voorloopig heb ik de meeste neiging om mijn planten tot de ondersoort *articulatus* (L.) B r i q u e t = *L. articulatus* L. te brengen, die één of twee bloemige bloeiwijzen en stompe vlag moet hebben. De stempel heeft echter bij mijn exemplaren een teruggeslagen $\pm$ spitsen top, en dit schijnt een kenmerk van de andere ondersoort *eu-Clymenum* B r i q u e t = *L. auriculatus* B e r t o l. te zijn. Nader onderscheiden de twee vormen zich door den vorm en aard der vruchten, maar mijn exemplaren zijn nog te jong. Misschien zal vergelijking met buitenlandsch materiaal hier klaarheid kunnen brengen.

Dordrecht, Sept. 1924.

A. W. KLOOS JR. C. I.

PAPAVERBIJ OF BEHANGERSBIJ.

NAAR aanleiding van een mededeeling in D. L. N. van September 1922 wilde ik een paar opmerkingen maken. Nadat ik in het Julinumnummer ¹⁾ gewezen had op de mogelijkheid, dat het papaverbijtje (*Osmia papaveris*) tot onze fauna behoort, schreef de heer C. de Geus uit Vogelenzang, dat hij deze papaverbij heeft waargenomen, en dat ze roode blaadjes naar haar nest in een spleet van het seinhuis bracht. Nu is mij uit de literatuur alleen bekend, dat de papaverbij in de aarde nestelt. Of de Vogelenzangsche nu werkelijk de papaverbij is, kan men enkel uit het feit, dat hij roode bladstukken naar zijn nest draagt, niet concludeeren. Ook zijn roode bladstukken niet steeds afkomstig van de klaproos.

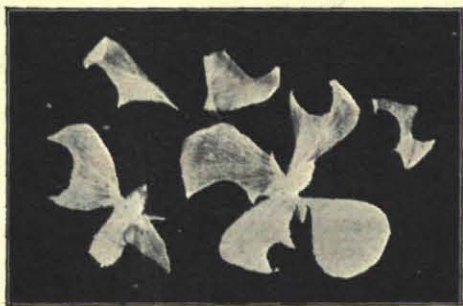

Fig. 1.

In D. L. N. heb ik indertijd enkele gevallen meegedeeld van behangersbijen (geslacht *Megachile*), die uit de vuurroode bloembladen van de tuingeranium (*Pelargonium zonale*) stukken knipten en naar hun nest droegen. Uit één waarneming (Dr. Begemann) kon geconstateerd worden dat *M. centuncularis* de geraniumvrind was. De heer B. Boon, redacteur van het tijdschrift „O n z e T u i n e n”, was zoo vriendelijk, mij begin October eenige *Pelargonium*-bloembladen uit zijn tuin toe te zenden, die klaarblijkelijk door een behangersbijtje waren

bewerkt. (Fig. 1). Hij kon me echter tot zijn spijt niet omtrent de soort inlichten, daar hij het diertje niet gevangen had.

De meeste behangertjes maken hun nest in dood hout, in spleten, gangen en soortgelijke holten. Ik mag, dunkt me, wel voorzichtig het vermoeden uitspreken, dat het bijtje van Vogelenzang een *Megachile* is geweest. 1. Omdat de papaverbij in de aarde nestelt. 2. Omdat de duinstreek tusschen den Haag en Bloemendaal beter dan de meeste andere streken van ons land naar wilde bijtjes doorzocht is, en de zeer merkwaardige *Osmia pa-*

1) Dr. Ritsema is zoo vriendelijk, mij te wijzen op het ontbreken van *O. caementaria*, gekweekt door Jeswiet en Lodewijks uit een leemnestje bij Niswylre (Z.-L.). Zie D. L. N. IX, pag. 139.

paveris denkelijk wel eens aangetroffen zou zijn, als ze daar voorkwam. 3. Omdat het bovengenoemde behangersbijtje *M. centuncularis* algemeen voorkomt.

Ik neem deze gelegenheid te baat, om nogmaals tot waarneming van dit behangertje op te wekken, want zijn nestbouw is nog niet in finesses bekend. Er moet nog onderzocht worden, of *M. centuncularis* geregeld of slechts bij uitzondering zoo'n voorliefde voor *Pelargonium* bloemen toont, of slechts van tijd tot tijd. Verder, of hij alleen roode blaadjes, of roode en groene voor zijn cellen bezigt en ten slotte, of zijn eigenaardige gewoonte ook bij soortgenooten voorkomt. In 1922 kreeg ik van den heer M. A. Lieftinck een serie *Mega-chile*-cellen, die in Augustus van dat jaar 10 stuks *M. centuncularis* opleverden. Het uitwendige der groene cellen vertoonde geen spoor van rood. Of zouden ze wellicht de bloemknipsels binnenin verwerken?

Ik kan me niet losmaken van de gedachte, dat de bloemblaadjes der *Geraniaceae* om de een of andere eigenschap door bladsnijdende bijtjes bij voorkeur gezocht worden. Verleden zomer vond ik namelijk in Graubünden een paar onvoltooide leemnestjes van *Osmia villosa*, die aan de buitenzijde beplakt waren met bloemblaadjes van de daar zeer algemeene *Geranium pyrenaicum*. Dat sluit zich merkwaardig goed aan bij mijn vondst van 1921. Toen was het *G. phaeum* var. *lividum*, die aan het metselbijtje bouwstoffen leverde. Ik wil er slechts op attent maken en zal me wel wachten, voorbarig te generaliseeren. Help mee, als ge kunt! Losse waarnemingen kunnen soms zeer belangrijk zijn, en licht brengen in donkere hoekjes!

Bilthoven.

B. E. BOUWMAN.

NASCHRIFT BIJ DE CORRECTIE.

Mijn vermoeden is juist gebleken. De Heer J. van de Vecht uit den Haag, een ijverig hymenopteroloog, deelde mij voor eenige dagen het volgende mee. „29 Juni '24 troffen we dicht bij een groeve aan den rand van een bouwland bij Wijlre (Zuid-Limburg) een bijzonder rijke vegetatie van klaprozen en korenbloemen aan, die druk door papaverbijtjes (*Osmia papaveris* Latr.) bleken bezocht te worden. De wijfjes zagen we bijna alleen op de klaprozen, de mannetjes vooral op de korenbloemen. De mannetjes waren voor 't meerendeel al vrij sterk afgevlogen, de wijfjes zagen er beter uit. Ze bleken niet alleen voor 't stuifmeel te komen, verscheiden zagen we bezig aan den rand der bloembladen; ze knipten er met haar kaken onregelmatig gevormde stukjes uit en vlogen ermee weg. Al spoedig ontdekten we het doel hiervan: in de groeve vlogen eenige wijfjes over den grond, waarin ze haar nesten bleken te hebben. Een ervan maakten we open, het bestond slechts uit twee cellen, waarvan de wanden uit stukjes van klaproosbladen bestonden. De onderste cel was reeds gesloten, aan de bovenste werd nog gewerkt, deze lag vlak onder den grond, en had geen toevoerschacht. Het graven van een eenigszins diep nest leek me in dezen grond, die veel steentjes bevatte, vrijwel onmogelijk.

Het heet, dat de mannetjes in *Campanula*-bloemen overnachten, waarschijnlijk zal dat hier wel niet het geval geweest zijn. Om al die mannen onderdak te verschaffen, waren er zeker niet genoeg, in de naaste omgeving vonden we slechts enkele exemplaren van *Campanula rapunculoïdes*. Bij Oud-Valkenburg troffen we later nog een paar mannetjes van deze soort, ze zaten zich in de morgenzon te koesteren tegen een mergelwand." De waarnemer zond me er een paar aangeknijpte bloembladen bij, waaruit duidelijk bleek, dat de vorm der kroonbladknipsels lang niet zoo regelmatig is als bij de behangersbijen; ook uit een opgegraven cel was gebleken, dat er geen verschil tusschen zijstukken en sluitstukken bestond.

Een mooie vondst voor ons land! Wie vindt er nu eens een nest van het *Geranium*-bijtje?